

cedent del ll. *prūnae*, però aquest només significava 'brases ardents, carbons encesos', i per tant hi ha greu desacord semàntic amb aquest mot llatí (que no ha deixat cap descendència romànica més segura), i no es sent de creure que ens vingui del mossàrab, la discrepància fonètica és encara més greu, ço que obliga a considerar inacceptable aquesta idea, i porta a la sospita que sigui un mot pre-romà; s'observa que en diverses llengües indoeuropees hi ha mots d'inicial *spu-* que signifiquen el mateix, i en particular hi hagué el txec *pyřina* i, en dialectes balcano-illiris, *spurna* i *pur-na*, rigorosament sinònims d'espurna, derivables de l'indoeur. *PŪR* 'foc'; per consegüent no és inversemblant que el mot català sigui també una relíquia pre-romana d'aquesta família. □ 1.^a doc.: tant *espurna* com *purna* poc abans de l'any 1400.

Una de les dades més antigues és en el *Torcimany* d'Aversó (c. 1390 o ben poc després), ben explicat d'*purna*, ço és espira de foc» (en rima amb altres tres mots amb «u pleni-sonant», § 306, 1). D'altra banda veiem *espurna* en la versió del *Corbatxo* per N. Franch (que En Moll creu del S. XIV i en tot cas seria c. a l'a. 1400): «no un ni dos ultra mi no eren bastant a una sola *espurna* del seu foc apagar» (o «molts no eren bastants a ---», *BDLC* XVII, 79, i *DAG.*); i Aguiló cita de Felip de Malla († 1431) «qui de aquell reeb alguna *spurna* de sapiència vera».

Purna apareix en una sèrie de clàssics des de les albes del S. XV, la majoria valencians: «quan lo preycador preïca, veus que cau una *purna* de foc, e encén-se en tu», StVicentF (*Serm.* I, 142.28); «ladoncs li donà pel cap, espessament, terribles colps, axí que lo seu elm, per ho que fos, nulls temps fonc tan provat: exien-ne *purnes* de foc!», *Curial* (II, 143); reduït a un sentit més vague com 'un bri, un xic', però sense descartar la idea de l'espurna minúscula i volandera: «Yo fos al ple --- / hon ha delit —conexença perduda—, / yo só ben cert qu'en oy Amor no-m fóra: / mas ¿qui serà qu', en delit, passar vulla / per gran dolor, si d'aquell no sent *purna*?», Ausiàs (CXVII, 46); i així figura *petita purna de foc* o *les primeres purnes* (del foc) d'*Amor* en els també valencians Ant. Canals, Roís de Corella i JnEsteve («les *purnes* que ixen del ferro quan lo trauen de la fornal e-l baten», *Li. Eleg.*, R-4-f), i així el mot es torna lloc comú en els lírics del S. XVI: «ixen *purnes* y centelles» en un romanç del cançoner *Flor de Enamorados* (que prou serà producció del valencià Timoneda) i «*purna* que del foc de amor li havia exit a l'ull» en el R. de Vallfogona.

Avui *espurna* és la forma general en el Princ., comuna als millors escr. Renaix., fins al cim del Pallars (*aspúrnes* a Cardós i Vall Ferrera) i Andorra (Arcavell, 1936), les Marques d'Aragó («el foc çete *espurnes*», Benasc, Ferraz, 57) i part del ross., així com a Eivissa (Castelló, *Rond. Eiv.*, 55; PzCabr.), i en alguna part del val. (*AlcM* diu que a Alcoi, i part del Maestrat); *guspira* és viu també en el Princ., però més emfàtic, sovint un poc literari, i amb alguna tendència a diferenciar el matís; a la major part del ross. s'usa *bespilla* i variants poc diverses; a Mall. i Men. *espira*;

però a Eivissa *espurna* i en la frase figurada *treure espurnes* 'estar encès d'indignació': «sa mare acabà d'inflar-se de bon de veres i *treia espurnes*, com solen dir: —Ell pareix que encara ho feis per futesa!», JnCastelló (*Rond. Eiv.*, 55).

A la major part del valencià, *purna* (que ja hem vist es trobava en molts clàssics del Túria), i és el que segueixen posant allà en primer terme els lexicògrafs: Sanelo (E-117v1), Lamarca (1842), etc. Se l'anota a Morvedre AMAlcover (*BDLC* x, 196), l'usava Bodria en el valencià Llibret de Recorts (*BDLC* VI, 272), i també apareix tant en autors del Migjorn com del Nord valencians: «I de repent, com *purna* dins canyar sec, / lo foc de la defensa pertot s'estén», Girona (*Seidia*, 50); estès (com es fa una mica pertot) a les volves de neu: «les *purnes* es feren més espesses: aviat entapissaren el sòl del camí», Enric Valor («Jornada», 18-xii-62).

Altrament des de la nostra llengua sobreix *purna* cap a l'aragonès de la franja oriental: Sogorb *purna* «chispa» (Torres Fornés), Casp i Puebla d'Ixar; i, en les altes valls, des de Gistau per Bielsa fins a Echo i Ansó (*BDC* xxiv, 178; Peralta, Borao). A l'Alt Aragó la variant *espurna* no és inoïda, car de la vall de Broto em reporten «cuando golpean en el yunque el hierro candente dicen: *apártate* que te caerá alguna *espurna*» (Bergua, 1968) però ells mateixos em diuen que a Cortillas hi ha una *Casa Purnas* de nom tradicional; a la Vall de Vio diuen *purna* però el verb *espurnar* (*VKR* x, 237, igual Borao) i Kuhn hi afegeix l'augmentatiu *purnallo* a Echo, Aragüés, Biescas de Tena, Linàs i Torla «más grande que la *purna*» (*RLiR* xi, 195).

L'àrea del nostre mot s'estén a l'altre vessant pirinenc, però només en les altes valls del domini gascò: ja a la Vall d'Aran, *pürna* a la part alta, *espürna* en l'aranès central (en concurrència amb *büa* 'la partícula inflamada que vola', *pürna* 'l'espeterrec inflamat'), i també a les altes valls bearneses: *espurlo* a Ossau, *purno* a tot Aspa i Baretons (Rohlf, *Le Gc.*, § 133, § 173), bearn. literari *espurne* (Lespy-R., i *espurnà* Palay); però ja no en els altres parlars gascons ni oc.

Estem, doncs, davant un mot constant i general en la nostra llengua, però estrany a les altres llengües germanes, sense més que estretes franges afrontants, al llarg dels Pirineus gascons, i en l'Aragó pirinenc i extrem-oriental. I aquest mot presenta un obscur problema etimològic, que no cridà l'atenció fins al nostre segle, i que hom ha volgut resoldre tallant el nus gordià: seria un substantiu llatí clàssic ben conegut i una mica semblant: *prūna*, generalment *prūnae* en plural, 'brases', constant en el període clàssic, des de Cató fins a Plini, la Vulgata i més enllà, amat dels grans mestres de la llengua, Terenci, Horaci, Virgili. Hi ha moltes dificultats: les unes grosses, algunes menors. Quan a aquestes: en gascò la -N- hauria de caure entre vocals; la salvà la -R- en transposar-se, es pot dir, i encara que ens preguntem si, essent tan antic com és en gascò l'afebliment de la -N-, seguit de caiguda total, aquest estat no era també una dificultat de més per a la transposició de la -R- (cf. port. *perígoo*/cast. *peri-*